

NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT

ELEMZÉSEK – 2012/2

1241 Budapest Pf: 181 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58

www.svki.zmne.hu

Lezárja-e Irán a Hormuzi-szorost?

Elemzésünk két kérdésre keresi a választ: egyrészt, hogy Irán katonai eszközeivel képes-e lezárni a Hormuzi-szorost; másrészt, hogy politikailag szándékában áll-e Teheránnak megkísérelnie ezt?

Mivel világ kőolaj-kereskedelmének kétharmadát tengeren szállítják, stratégiai fontossággal bír a szállítási útvonalakon fekvő hat szoros, illetve csatorna – a Hormuzi-szoros, a Malaka-szoros, a Szezi-csatorna, a Bab el-Mandeb szoros, a Dardanellák és Panama-csatorna.¹ Közülük napjainkban a Hormuzi-szoros szerepel a legtöbbször a híradásokban, s nem véletlenül. 2011. december 27-én, a Hormuzi-szorosban megkezdett tíz napos iráni hadgyakorlat harmadik napján² ugyanis Mohammad Reza Rahimi, Irán első alelnöke a szoroson keresztül zajló olajszállítások leállításával fenyegette meg a világot arra az esetre, ha országa kőolaj-exportjára szankciókat vezetne be a Nyugat.³ A bejelentést követően az olaj ára azonnal 2%-kal megugrott, mivel e szoros biztosítja a be- és kihajózást a Perzsa (Arab)-öbölbe, amelynek államai a világ olajtermelésének 40, olaj- és gáztartalékainak 60, illetve 45%-ával kulcsfontosságú szerepet töltenek be a világgazdaságban. A Hormuzi-szoroson keresztül zajlik a világ vízi úton lebonyolított olajkereskedelmének 35-40, illetve a világ napi olajkereskedelmének 20%-a. A szoroson naponta átlagban 14-15 tanker halad át, s ezek együttesen mintegy 17 millió barrel (2,7 millió m³) olajat szállítanak. E tengeri átjáró részleges vagy teljes lezárása egy 2011. márciusi számítás szerint az olaj árának legalább 36, de akár 182%-os növekedésével is járhatna, s ennek napjainkban alighanem drámai hatása lenne a válsággal küzdő világgazdaságra.⁴

A Hormuzi-szoros lezárásával nem először fenyeget Irán. A szoros körüli első komolyabb vitára és konfliktusra az 1980–1988-as iraki–iráni háború idején zajló ún. tankerháború során került sor.⁵ 1983 és 1988 között Irán 554 olajtankert támadott meg, s e támadásoknak 400 tengerész esett áldozatul. A „tankerháború” során volt olyan időszak, amikor a szoros forgalmát 25%-kal sikerül csökkentenie Iránnak. A szoros lezárását kilátásba helyező következő iráni fenyegetésre 2008 nyarán került sor: június 29-én és augusztus 5-én Ali Mohammad Jafari, az iráni Forradalmi Gárda parancsnoka⁶, július 8-án pedig Ali Shirazi, Ali Khameneinek, az ország legfőbb vallási vezetőjének egyik képviselője jelentette ki a Forradalmi Gárda előtt tartott egyik beszédében⁷, hogy Irán lezárja a szorost, ha támadás éri az Egyesült Államok vagy Izrael részéről.⁸ Végül érdemes megemlíteni, hogy 2011 decembere előtt 2010.

¹ William Komiss – LaVar Huntzinger: The Economic Implication of Disruption to Maritime Oil Chokepoints. CNA CRM D0024669.A1/Final, March 2011. <http://www.cna.org/research/2011/economic-implications-disruptions-maritime-oil>; Jonathan Schroden: A Strait Comparison: Lessons Learned from the 1915 Dardanelles Campaign in the Context of a Strait of Hormuz Closure Event. CNA CRM D0025888.A1/Final, September 2011. <http://www.cna.org/research/tags/dardanelles-strait-straits-hormuz-iran-navy>

² Iran begins naval drills in Strait of Hormuz. *Al Jazeera*, 2011. december 25. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/12/201112256111744890.html>

³ "If Iran oil is banned, not a single drop of oil will pass through Hormuz Strait" („Ha a Nyugat szankciókkal sújtja az iráni olajexportot, egyetlen csepp kőolaj sem jut át a Hormuzi-szoroson”). Idézi Steve Hargreaves: Oil jumps over 2% as Iran threatens supplies. *CNN*, 2011. december 27.

http://money.cnn.com/2011/12/27/markets/oil_iran/index.htm?hpt=hp_t2

⁴ William Komiss – LaVar Huntzinger: i. m. 43. o.

⁵ Anthony H. Cordesman – Abraham Wagner: The Lessons of Modern War - Volume II - The Iran-Iraq War – Chapter 14: The Tanker War And The Lessons Of Naval Conflict. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 1990. <http://csis.org/files/media/csis/pubs/9005lessonsiraniraqii-chap14.pdf>

⁶ Nazila Fathi: Iran Issues New Warnings After Defying a Deadline. *New York Times*, 2008. augusztus 5. <http://www.nytimes.com/2008/08/05/world/middleeast/05iran.html>

⁷ *Parisa Hafezi: Iran to "hit Tel Aviv, U.S. ships" if attacked.* Reuters, 2008. július 8.

<http://www.reuters.com/article/2008/07/08/us-iran-attack-usa-idUSLYO82850220080708>

⁸ Az iráni nyilatkozatok hátteréhez tartozik, hogy 2008. július 21. és 31. között az Egyesült Államok, Brazília, Franciaország és Nagy-Britannia „Operation Brimstone” néven 15 fős hadgyakorlatot tartott a Perzsa-öbölben. JTFEX

április 27-én a konzervatív iráni Iszlám Koalíció Pártjának főtitkára, Mohammad-Nabi Habibi⁹, június 26-án pedig Ali Fadavi, a Forradalmi Gárda admirálisa helyezte kilátásba a Hormuzi-szoros lezárását, immár az iráni atomprogram okán tervezett, illetve elrendelt ENSZ-szankciók miatt.¹⁰

Mivel Irán politikája a Nyugat szerint az ENSZ BT 2010-es 1929. számú határozatának hatására sem változott, az Egyesült Államok és szövetségesei (Izrael, Nagy-Britannia, Kanada, Franciaország és az Európai Unió) 2010-ben és 2011 folyamán tovább igyekeztek szigorítani a Teherán elleni szankciókat.¹¹ Ezek a törekvések 2011 decemberében – az Irán elleni szankciók során először – közvetetten már az ország olajiparát is célba vették, illetve érintették.¹² A Hormuzi-szorosban végrehajtott iráni hadgyakorlat, illetve ehhez kapcsolódóan a szoros lezárását kilátásba helyező december 27-i, majd ezt követő nyilatkozatok ennek a szankciós politikában bekövetkező és 2012 januárjától már a szélesebb közvélemény számára is nyilvánvalóvá váló változásnak teheráni lereagálása volt.¹³ Jól jelzi ezt az Európai Unió 2012. január 23-i szankciójára való első teheráni reagálás is. Mohammad Kossari, az iráni parlament külügyi és nemzetbiztonsági bizottságának elnökhelyettese ugyanis a szankció hírére bejelentette: „Ha bármilyen zavar keletkezik az iráni olaj eladását illetően, a Hormuzi-szoros biztosan le lesz zárva”.¹⁴

Elemzésünk a továbbiakban két kérdésre keresi a választ: egyrészt, hogy Irán katonai eszközeivel képes-e lezárni a Hormuzi-szorosot; másrészt – s megítélésünk szerint ez a fontosabb –, hogy politikailag szándékában áll(hat)-e Teheránnak megkísérelnie ezt?

A probléma katonai megközelítése

Az Iráni Iszlám Köztársaság tengeri védelmi stratégiáira két felismerés gyakorolt alapvető hatást, melyeket nekünk is szem előtt kell tartanunk az ország haditengerészeti lehetőségeinek felmérésekor. Ezek közül az első abban foglalható össze, hogy az ország kis számú, és többnyire korszerűtlen felszíni hajóegységével hagyományos tengeri hadműveletekben képtelen lenne az eredményesség reményével felvenni a küzdelmet a világtengereken erős jelenléttel rendelkező hatalmakkal szemben. Az ilyen típusú összeütközést az Egyesült Államokkal vagy jelentősebb szövetségeseivel – az iráni katonai vezetők kötelező optimizmusa dacára – megkísérelni sem érdemes.¹⁵

Másrészt viszont az önvédelmi erőfeszítések közegét adó Perzsa (Arab)-öböl földrajzi adottságai miatt igen szűk műveleti térséget jelent, minek folytán a fenti hiányosság talán nem is jelent akkora problémát. Ugyanis bár a Hormuzi-szoros legszűkebb részén is 56 kilométer széles, a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) által kijelölt – a szoros mélységére is figyelemmel lévő – forgalomválasztó rendszer (TSS) csupán 9,6 kilométernyi sávot tesz ki. Mindezt az iráni stratégia formálói alapvetően helyesen mérték fel az elmúlt évtize-

08-4 "Operation Brimstone" Flexes Allied Force Training, Navy.mil, 2008. július 15.

http://www.navy.mil/search/display.asp?story_id=38478

⁹ Clinton: U.S. seeks new 'tough' Iran sanctions. *Haaretz.com*, 2010. április 27.

<http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/clinton-u-s-seeks-new-tough-iran-sanctions-1.285016>

¹⁰ Ld.: Gazdik Gyula: Az Irán-elleni szankciópolitika múltjáról és jelenéről. *SVKI Elemzések* 2010/8. 6. o.

http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_8.pdf; Thomas Erdbrink: In responding to West, Iran stresses its naval abilities in Persian Gulf. *Washington Post*, 2010. július 6.

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/07/05/AR2010070502578.html?nav=emailpage>

¹¹ Ld.: Iran, Political Sanction Timeline, 21st Century. <http://www.mapreport.com/citysubtopics/iran-p-0.html>

¹² Iran faces fresh Western sanctions over nuclear plans. *BBC*, 2011. november 22.

<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15824492>; EU to slap new sanctions on Iran's officials and firms.

BBC, 2011. december 1. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15984216>

¹³ 2012. január 23-án az Európai Unió – annak érdekében, hogy Irán ne tudja finanszírozni nukleáris programját – megtiltotta az iráni nyersolajimportról szóló új szerződések megkötését, az érvényben levő szerződéseket pedig egy július 1-jéig tartó átmeneti időszak beiktatásával mondják fel. EU Iran sanctions: Ministers adopt Iran oil imports ban. *BBC*, 2012. január 23. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-16674660>

¹⁴ Iran threatens to close Strait of Hormuz over EU oil sanctions. *The Telegraph*, 2012. január 23.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9032948/iran-threatens-to-close-strait-of-hormuz-over-eu-oil-sanctions.html>

¹⁵ Robert Bridge: *Iranian Navy no match for US battle group- Russian military official*, RT, December 29, 2011.

<http://rt.com/politics/iran-us-russia-strait-hormuz-919/> letöltve: 2012. 01. 21.

dek fegyveres konfliktusainak (főként a három „öböl”-háborúnak) tanulságait elemezve.¹⁶ Ennek nyomán született az ország gyakran emlegetett defenzív stratégiája, amely külső fenyegetés esetén az aszimmetrikus hadviselés módszereivel próbálja (persze a dolog természetes korlátai között) ellensúlyozni konvencionális eszközeinek számottevő hiányosságait.¹⁷ A Hormuzi-szoros lezárásának, vagy az itt zajló forgalom megzavarásának technikai realitásait is elsősorban ilyen módszerek mérlegelésével értékelhetjük. A katonai eszközöknek persze a gazdasági zsarolás nyomatékosságában is meghatározó szerep jut. A monarchia korszakának hatalmi ábrándjaival szemben a jelenlegi iráni rezsim nem próbálja a szélesebb indiai-óceáni térség egyik vezető hatalmaként szerepeltetni az országát, viszont igen határozottan kommunikál, amikor a „forradalom”, azaz saját területének és szuverenitásának megvédése kerül szóba. Ez rendhagyó módon nem egy, hanem két haditengerészeti szervezet feladata, amelyek funkciójukban és felszereltségükben mintegy reflektálnak a fent említett stratégiai meghatározottságokra.

Az *Iszlám Forradalmi Gárda Haditengerészete (IRGCN)* a Teherán által favorizált aszimmetrikus hadviselés követelményeinek megfelelően taktikájában és eszközeiben egyaránt a kicsi és gyorsan mozgó egységekkel történő, rajtaütésszerű támadások végrehajtására „szakosodott”. Ha az ország erő alkalmazására szánná rá magát, minden bizonnyal erre a szervezetre hárulna a legtöbb feladat. Az IRGCN 95 járőr- és partvédelmi hajójából 40 rakétával is fel van szerelve. Ezeket a kicsi járműveket a célpontok gyors megközelítésére, tűz alá vételére, majd ugyanolyan gyors visszavonulásra tervezték. E taktikát szolgálja az egységek szétszórta, gyakran rejtett elhelyezése a hosszú iráni partvidék mentén. E támadóegységek bevetési lehetőségeit növelik Irán szigetbirtokai is. Az 1971-től iráni ellenőrzés alatt álló Kis-Tunb, Nagy-Tunb és Abu Musza szigetek a tengeri szállítási útvonalak közvetlen közelében fekszenek. Innen tökéletesen szemmel tartható a szoros hajóforgalma, és bázisként való felhasználásukkal a kis naszádok bevetéseinek gyorsaságát is nagyban növelni lehet. Az elképzelés helyi népszerűségét jelzi, hogy 2000 óta az irániak gyors ütemben a többszörösére növelték a rakétákkal és torpedóvető csövekkel felszerelt kishadiahajók számát. A dolog nagy gyengesége, hogy ezek a gyors támadóhajók tüzerő és védettség szempontjából is elmaradnak a nagyobb egységek mögött, ráadásul – szemben a nyugati hadihajókkal – célzó rendszereik hiányosságai miatt többnyire nem képesek nagyobb távolságból tüzet nyitni. Mindez nagyban rontja a túlélőképességüket.¹⁸

Ezzel szemben az *Iráni Iszlám Köztársasági Haditengerészet (IRIN)* a hagyományos nyílt tengeri flották feladataira szerveződött, megörökölve a forradalom előtti birodalmi haditengerészet egykor korszerűnek számító, de napjainkra egyre kevésbé hadra fogható eszközállományának nagy részét. A papírforma szerint több mint 100 felszíni hajóegységből álló haderőnem technikai arculata igen változatos. A három, több mint 50 éves romboló mára üzemképtelen állapotba került, így a legnagyobb felszíni egységeket 4 Alvand osztályú, 2 Bayandor osztályú és 1 Mowj osztályú korvett képviseli.¹⁹ Egy Bayandor kivételével valamennyi rakétafegyverzettel is el van látva.

A hajóforgalom meglepetésszerű rajtaütésekkel való megzavarásának valószínű taktikája szempontjából azonban sokkal érdekesebb az e haderőnemhez kötődő tengeralattjáró-program. Az öböltérség államai között egyedül Irán rendelkezik tengeralattjárókkal,²⁰ összesen 23 darabot tart hadrendben. Ezek közül a 3 darab egykori szovjet Kilo osztályú hajó jelenti a legnagyobb egységeket, melyeket 12 törpe tengeralattjáró és 8 kétszemélyes felderítő/akna-telepítő búvárnaszád egészít ki.²¹ Utóbbi két hajótípust kifejezetten a változó mélységű, de

¹⁶ Michael Connell: *Iran's Military Doctrine*, United States Institute of Peace, <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine> letöltve: 2012. 01. 21.

¹⁷ Ld. bővebben: Alexander Wilner: *Iran and the Gulf Military Balance*, Center for Strategic and International Studies, October 27, 2011.42-46.

¹⁸ Ld. pl.: Fairborz Haghshenaas: *Iran's Asymmetric Naval Warfare*, *Policy Focus 87*, The Washington Institute for Near East Policy, 13.

¹⁹ Ld. *The Military Balance 2011*, International Institute for Strategic Studies, 310.

²⁰ Alexander Wilner: i. m. 37.

²¹ *The Military Balance 2011*, 310.

általában aránylag sekély vizeken való mozgásra tervezték,²² és az elrettentő stratégia egyik fontos eszközének szánták. Az ehhez hasonló szellemes technikai megoldások azonban nem alkalmasak arra, hogy érdemben megváltoztassák az erőviszonyokat. Ezeken kívül említést érdemel még a flotta 5 aknatelepítő hajója és 17 irányított rakétákkal is felszerelt kishadiahajója. Utóbbiak funkcióit és gyengéit nagyjából az IRGCN hasonló eszközeinél elmondottakkal illusztrálhatjuk.

A nyílt vízi flottaakciók mellett a tengeri forgalom megzavarásának katonai szempontból még két lehetőségével kell számolnunk: Egyrészt lehetséges a szoros térségének, illetve az említett szűk közlekedési folyosónak az elaknásítása. Erre az aknatelepítésre rendszeresített hajókon kívül a tengeralattjárók és a kisebb naszádok egy része is képes.²³ Amerikai források már 2004-ben 2000 körülre teszik a bevethető iráni víziaknák számát, amelyek alkalmazásával kapcsolatban az iraki–iráni háború idején már születtek tapasztalatok.²⁴ Napjainkban ezek bevetését sokkal reálisabbnak tekinthetjük, mint a nyílt flottaakciókat, mivel jóval kevésbé veszélyezteti a flottát közvetlen károkkal és veszteségekkel, míg pusztán lélektani hatásánál fogva komoly zavart okozhat a hajózásban. Igaz persze, hogy az aknák hatástalanítása sem jelentene megoldhatatlan technikai kihívást.

Másrészt lehetséges a tengeri járművek közvetlen rakétatámadása a szárazföldre telepített rakétaütegek, illetve a légierő alkalmazásával. A hajók ellen bevetendő mozgó iráni rakétaindító platformok főként kínai technológián alapulnak. A legfontosabb ezek közül a HY-2 rakéta, mely kb. 85-100 km közötti maximális lőtávolságban hatásos. Említést érdemel még a hajók elleni cirkálórakéták fejlesztése is a szintén kínai C-802-es bázisán.²⁵ Az erre irányuló iráni erőfeszítések legújabb, a világ számára is bemutatott terméke a – helyi beszámolók szerint – mintegy 200 km-es hatótávolságú Ghader cirkálórakéta, melyet a már említett december–januári tengeri hadgyakorlaton teszteltek a Nour és a Nasr hajók elleni rakétákkal egyetemben.²⁶ Irán jól érzékelhetően nagy reményeket fűz a különböző rakétafegyverek saját önvédelmében betöltött szerepéhez. Az ilyen eszközök semlegesítése azonban – aminek egyébiránt konfrontáció esetén az első lépések között kell helyet kapnia – a szűkebb értelemben vett haditengerészeti manővereken túl kiterjedtebb, szárazföldi célpontok támadását is magába foglaló műveleteket feltételez.

A probléma politikai megközelítése

A Hormuzi-szoros hajóforgalmának *korlátozott idejű* akadályozása technikai szempontból elvileg megvalósítható. Tegyük hozzá, ez minden bizonnyal már igen régóta igaz. Látnunk kell azonban, hogy a szoros lezárása nem igazán adekvát válasz az Egyesült Államok és az Európai Unió által elrendelt szankciókra, hiszen az amerikai Energy Information Administration (EIA) 2011. decemberi adatai szerint a szoroson bonyolított olajszállítások 85% az ázsiai piacok – Japán, India, Dél-Korea és Kína – felé irányul.²⁷ Az esetleges lezárással kieső útvonalon áthaladó olaj egy részét – a számítások szerint 6,44 millió barrel/nap mennyiséget – olyan alternatív útvonalakon lehetne szállítani a térségből, mint például a szaúdi Kelet–Nyugat-vezeték, az Irakot és Törökországot összekötő olajvezeték, vagy az Abu Dhabi Crude Oil Pipeline.²⁸ S akkor még nem is szoltunk arról, hogy a Nemzetközi Energiaügynökség 28 tagállamának 90 napra elegendő jelenlegi stratégiai tartalékairól, amelyek napi 14 millió barrelt

²² Rácz András: Adalékok az iráni katonai fejlesztések hátteréhez. *Nemzet és Biztonság*, I. évf. 3. szám, 2008. 37–44. 39–40.

²³ Sabahat Khan: Iranian Mining of the Strait of Hormuz - Plausibility and Key Considerations, *INEGMA Special Report No. 4.*, January 2010. 6.

²⁴ *Iran's Naval Forces – From Guerilla Warfare to a Modern Naval Strategy*, Office of Naval Intelligence, 2009. <http://www.fas.org/irp/agency/oni/iran-navy.pdf> letöltve: 2012. 01. 22.

²⁵ Fairborz Haghshenaas: i. m. 15.

²⁶ Iran tests cruise missile during navy war games: IRNA, France24, <http://www.france24.com/en/20120102-iran-tests-cruise-missile-during-navy-war-games-irna> letöltve: 2012.01.25.

²⁷ World Oil Transit Chokepoints. http://www.eia.gov/cabs/world_oil_transit_chokepoints/full.html

²⁸ Uo.

tesznek ki,²⁹ s hogy számos ország tovább bővítheti kitermelésének volumenét (pl. Szaúd-Arábia, Kuvait, Irak, Líbia). A szoros lezárása mindemellett valószínűleg tovább emelné – ha nem is feltétlenül drasztikusan – az olaj árát. Ami azonban ennél is fontosabb: a Hormuzi-szoros lezárásával Teherán saját maga előtt is elzárná a kőolajexport lehetőségét, márpedig ez adja a finomított kőolajszármazékokból egyébként importra szoruló iráni állam bevételeinek 75%-át.³⁰

A gazdasági megfontolások mellett azonban a teheráni vezetésnek a blokádpolitika egyéb következményeivel is számolnia kell. Bár a jelenlegi feszültséget a világsajtóban gyakran egyfajta Irán–Nyugat ellentétként ábrázolják, a közel-keleti szénhidrogének zavartalan szállításához más, a nemzetközi küzdőtéren egyre jelentősebb szerepet játszó hatalmaknak is alapvető érdeke fűződik. Köztük az emelkedő Kínának és Indiának is, amelyek – főként éppen energiabiztonságuk szavatolása érdekében – partneri viszonyt építettek ki Teheránnal, arra számítva, hogy az Iszlám Köztársaság megbízható szállítója lesz az energiahordozóknak gyorsan növekvő gazdaságaik számára. A szoros lezárásának kísérlete tehát súlyos traumát okozhat az ország stratégiai kapcsolataiban is, tovább erősítve azt a konklúziót, hogy Teherán nemcsak katonai vereséggel, hanem politikailag is magára maradva jöhet ki egy ilyen konfliktusból.

India politikai elitje minden elszigetelési kísérlet dacára alapján véve szalonképes és fontos partnernek tekinti Teheránt. Az indiai–iráni együttműködés főként katonai és gazdasági téren az elmúlt két évtized folyamán a nyugati rosszallás ellenére is érezhetően fejlődött,³¹ amit persze a civilizációk történelmi barátságának hangoztatása mellett nem kis mértékben biztonsági szempontok motiváltak. Az Egyesült Államokban is gyakran téma ez a Washingtonból nézve idillinek látszó viszony, mely Újdelhi formálódó nagyhatalmi politikájában a hosszú távú stratégiai érdekek érvényesítését szolgálja. India ezen belül is elsősorban a gazdaságának működéséhez szükséges külső forrásokhoz való hozzájutást igyekszik biztosítani Irán-politikájával, amely mindaddig a másik fél gyakorlati támogatását is élvezte.

2010-ben (megelőzve Németországot) vásárlóerő-paritáson számítva már a dél-ázsiai hatalomé volt a világ 4. legnagyobb értékű GDP-je, ami természetesen együtt jár az energiafelhasználás robbanásszerű növekedésével. Az elmúlt évtizedben az indiai energiatermelés túlnyomórészt (egy 2005-ös összesítés szerint 82%-ban) a hazai feketeszén, illetve import kőolaj felhasználásán nyugodott. Az elmúlt évek tendenciáját figyelve a földgázfelhasználás gyors növekedése a legmarkánsabb jelenség e területen. Ez az 1995-ös évi 0,6 trillió köblábról 2010-re 1,8 trillió köblábra nőtt, mellyel több mint 10%-ot tesz ki az ország energiaellátásában. A saját tartalékokat 2010 januárjában 38 trillió köblábra becsülték. Az ország 2004 óta nettó importőr ebből az energiahordozóból, a behozatal volumene 2009-ben elérte a 445 milliárd köblábat.³² Emellett az olajimportnak a felhasználás arányában ma 76%-os mértéke³³ a jelenlegi prognózisok szerint 2020-ra 90%-ra fog nőni.³⁴ India napjainkban már a negyedik legnagyobb olajfogyasztó a világon, és mindkét energiahordozó tekintetében Nyugat-Ázsia a fő beszerzési forrás. 2007-ben az indiai olajimportnak már 63%-a, a cseppfolyósított földgáz-behozatal pedig csaknem egésze az öböltérségből származott.³⁵ A kőolaj behozata-

²⁹ Exclusive: West readies oil plan in case of Iran crisis. Reuters, 2012. január 7.

<http://www.reuters.com/article/2012/01/07/us-iea-contingency-idUSTRE8051FV20120107>

³⁰ Ld.: Sándor Dávid: Aggasztó ütésváltások Irán és a Nyugat között - K.O.-ra mennek? *Portfolio.hu*, 2012. január 20. http://www.portfolio.hu/gazdasag/energia/aggaszto_utesvaltások_iran_es_a_nyugat_kozott_ko-ra_mennek.161528.html

³¹ Ld.: Harsh V. Pant: India's Relations with Iran: Much Ado about Nothing. *The Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, 2011. 61–74. és C. Christine Fair: India and Iran: New Delhi's Balancing Act. *The Washington Quarterly*, Vol. 30, No.3 (Summer), 2007. 145–159.

³² Ld. bővebben: Háda Béla: Az iráni kapcsolatok szerepe az indiai stratégiai építkezésben. *Nemzet és Biztonság*, IV. évf. 2011/5. szám, 22–34.

³³ Bill Barnes: *Oil rush comes East bringing cities to a halt*, Asian Conversations, October 2010.

<http://www.asianconversations.com/OilDependence.php>

³⁴ Sudha Mahalingam: Bad news for oil-importing nations, *The Hindu*, December 24, 2011.

<http://www.thehindu.com/opinion/lead/article2742285.ece>

³⁵ Sriram Vadlamani: *India's oil production, consumption and imports*, Asian correspondent.com, July 9, 2009. <http://asiancorrespondent.com/262/india%E2%80%99s-oil-production-consumption-and-imports/>

lának 12%-át (a második legnagyobb tételt) éppen Iránból vásárolja, évente kb. 12 milliárd dollár értékben.³⁶

Az Iszlám Köztársaság ma az öböltérség második legnagyobb kőolaj kitermelője, a földgáz kitermelésben pedig Oroszország után világviszonylatban a második. Irán mint földgáz-exportőr jelenleg meghatározó szerepet játszik India energiabiztonsági stratégiájában. Az óriásállam gyorsan növekvő igényeinek kielégítését ugyanis legbiztosabban ő vállalhatja.

Könnyen belátható tehát, hogy egy, a szénhidrogén-szállítások megakadályozását célzó iráni akció nemcsak a két ország barátságának szellemével ellentétes, hanem annak konkrét okaival is. Újdelhi egyre jelentősebb tengeri haderő felett diszponál, és az ország hatályos haditengerészeti doktrínája az indiai nemzetbiztonság szempontjából kiemelt térségként jelöli meg a Perzsa (Arab)-öböl bejáratát és vizeit.³⁷ Az indiai vezetők jobbára mértékletes nyilatkozatai dacára egy percig sem kétséges, mi az ország legfontosabb érdeke egy ilyen helyzetben. Bár Újdelhiben általában igen engedékenyen viszonyulnak Irán önvédelmi törekvéseihez, a Hormuzi-szoros lezárását egy pillanatra sem támogathatják.

A *Kínai Népköztársaság* Indiához hasonlóan az elmúlt évtizedben egyre szorosabb kapcsolatokat ápolt Iránnal, amit alapvetően szintén az ország energiabiztonságának igényei inspiráltak. Kína kőolaj-felhasználásának már több mint 40%-át importból fedezi.³⁸ Ez az arány rohamosan növekszik, és becslések szerint 2030-ra a 80%-ot is elérheti. A távol-keleti óriás üzemanyag-fogyasztása már 2003-ban felülmúlta Japánét, s ezzel az Egyesült Államok után a világranglista második helyére került.³⁹ 2010 végére pedig mindent egybevetve a Középső Birodalom – ahogy önmagukat nevezik a kínaiak – vált a világ legnagyobb energiafogyasztójává, igaz az olajfogyasztás tekintetében még mindig az USA mögé szorul. A kínai behozatal 78-80 %-a Nyugat-Ázsiából érkezik,⁴⁰ és noha a távol-keleti hatalom közép-ázsiai és orosz beszerzési lehetőségek kutatásával igyekszik diverzifikálni forrásait, belátható időn belül nemigen lehetséges az elszakadása a Közel-Keletől. Maga Irán 2009 első felére már 15%-ot adott e tetemes közel-keleti importból, amivel Szaúd-Arábia után a második helyet foglalta el Peking beszerzési forrásainak sorában.⁴¹ E források biztosítása belátható időn belül a kínai hatalmi politika egyik legkiemeltebb törekvése marad, a tágabb térség számos országában inspirálva Peking szerepvállalását. Ven Csia-pao miniszterelnök január közepén megtett, Szaúd-Arábiát, Katart és az Egyesült Arab Emírségeket is érintő diplomáciai körútja is a kapcsolatok szorosabbra vonását célozta.⁴² Jason Blazevic mutat rá egy tanulmányában a kínai vezetők azon félelmére, miszerint országuk a kőolajimporttól való relatív függés állapotából rövideken az abszolút függés állapotába kerül.⁴³ Ezt szem előtt tartva az indiaihoz hasonlóan ma Kína érdekei is egyértelmű irányba mutatnak: a szoros forgalmának zavartalannak kell maradnia. Bár az USA hatalmi érdekérvényesítését gyakran Pekingben is fenntartásokkal szemlélik, a blokádpolitikában Kína sem állhat Irán mellé.

A Teherán által kilátásba helyezett akció sikerére tehát nemcsak azért nincs esély, mert egy olyan fegyveres konfliktust provokálna, amelyben Irán veresége borítékolható, hanem azért is, mert politikai szempontból is kivitelezhetetlen. Irán ugyanis nemcsak ellenségeire, hanem barátaira, sőt önmagára is komoly csapást mérhetne egy ilyen akcióval, végső soron

³⁶ Blockade of Strait of Hormuz will hit India's oil supply, *India Today*, January 25, 2012, <http://indiatoday.intoday.in/story/hormuz-blockade-oil-imports-from-gulf-countries-to-india/1/170486.html>

³⁷ Ld. pl. *Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy*, Integrated Headquarters Ministry of Defence, 2007.

³⁸ A kínai energiamixben a világgazdasági válság kirobbanásának évében (2008) a kőolaj 19%-kal, míg a földgáz 3%-kal részesedett. E két energiahordó jelentőségének gyors növekedése azonban nem vitatható. Christina Lin: The New Silk Road – China's Energy Strategy in the Greater Middle East, *The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus 109*, April 2011. 3.

³⁹ James R. Holmes – Toshi Yoshihara: China's Naval Ambitions in the Indian Ocean. *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 31, No. 3, June 2008, 367–394.; 368.

⁴⁰ Jason J. Blazevic: Defensive Realism in the Indian Ocean: Oil, Sea Lanes and the Security Dilemma. *China Security*, Vol. 5, No. 3, 2009., 59–71.; 62.

⁴¹ Erzsébet N. Rózsa: Iran and China – Looking for an Alliance and Regional Power Status, In Tamás Matura (ed.): *Asian Studies 2011*, Hungarian Institut of International Affairs, Budapest, 2011. 103–136.; 120.

⁴² China walks the tightrope in the Persian Gulf, *The Hindu*, January 16, 2012.

<http://www.thehindu.com/news/international/article2805468.ece>

⁴³ Blazevic: i. m. 62.

növelve kiszolgáltatottságát. Bár ennek következményei minden bizonnyal szítanak az iráni fegyveres erők és különösen a Forradalmi Gárda soraiban uralkodó mártírszellemet, az ország regionális hatalmi ambícióit nagy mértékben visszavethetik. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a térségben tartózkodó amerikai (és egyéb nyugati) haditengerészeti erők készültsége katonai szempontból minimálisra csökkenti annak esélyét, hogy Irán beválthatja a szoros lezárásával kapcsolatos fenyegetéseit, mivel nem kétséges, hogy Teherán azonnali ellen-csapásra számíthat, ha fegyveres erővel próbál fellépni.

Kitekintés

Az Európai Unió szankciója és a Hormuzi-szorossal kapcsolatos iráni fenyegetések szerves részét képezik annak a stratégiai,⁴⁴ hatalmi, politikai és katonai⁴⁵ játszmának, ami az iráni atomprogram körül már több éve folyik. Bár e játszmában az Egyesült Államok, Izrael és az EU hivatalosan továbbra is azt kívánja megakadályozni, hogy Teherán atomfegyverhez jusson, megítélésünk szerint – ha az iráni vezetés erre vonatkozó döntést hoz/hozott – a Nyugat ma már csupán késleltetni lehet képes azt, hogy Irán nukleáris fegyverre tegyen szert.⁴⁶ Az iráni atomfegyvert ellenzők szempontjából a vitában elérhető jelenleg legkedvezőbbnek tűnő megoldást a magunk részéről Irán küszöbállami szinten tartásában látjuk. Vagyis abban, hogy bár Teherán előbb-utóbb rendelkezik majd az atomfegyver elkészítéséhez szükséges valamennyi képességgel, de a nemzetközi közösség érdekeire és/vagy egy a nyugati hatalmakkal való megállapodásra tekintettel nem hoz politikai döntést annak tényleges elkészítésére vonatkozóan. Elemzésünk szempontjából az alapkérdés tehát az, hogy az Egyesült Államok és az EU szankciói, illetve a Hormuzi-szoros lezárásával való iráni fenyegetés közelebb viszi-e a feleket a küszöbállami megoldáshoz, illetve az ehhez feltétlenül szükséges tárgyalásokhoz. Figyelembe véve az Európai Unió szankciópolitikájának óvatosságát – a július 1-jei határidőt⁴⁷, a szankcióval sújtott iráni olajmennyiségét (kb. 600 ezer barrel/nap)⁴⁸, illetve Teheránnak a lezárással való fenyegetés mellett tett egyéb lépéseit, mint tárgyalási ajánlat Törökországon keresztül,⁴⁹ hajlandóság a NAÜ ellenőreinek fogadására⁵⁰ –, nem elképzelhetetlen a tárgyalóasztalhoz való közeledés. Ebből a szempontból kérdés azt is, hogy a szankciópolitika milyen hatást gyakorol az iráni belpolitikára: kontraproduktívnek bizonyulva a jelenlegi konzervatív vezetést erősíti-e meg a 2012. márciusi választásokon, vagy az eliten belüli pragmatikusabb politikai vonal képviselőit?

⁴⁴ Itt csupán jelezzük, hogy a Nyugat és az Irán közötti vita meghatározó kereteinek kell tekintenünk az arab tavasz nyomán a Közel-Keleten tapasztalható stratégiai átalakulást is.

⁴⁵ A játszma katonai vetületéhez jelenleg nem elsősorban a felek háborúval való fenyegetéseit soroljuk, hanem mindenekelőtt azt a tisztázatlan háttérű „titkos háborút”, amely az iráni atomtudósok elleni merényletek formájában mutatta meg magát a világnak, s amelyben Irán is egyre hajlamosabb lehet felvenni a kesztyűt. Ld.: Yossi Melman: The war against Iran's nuclear program has already begun. *Haaretz*, 2011. december 2. <http://www.haaretz.com/weekend/week-s-end/the-war-against-iran-s-nuclear-program-has-already-begun-1.399138>; Azerbaijan foils Iranian-Hizballah terror strike against Israel targets and Habad. *DEBKAFfile*, 2012. január 24. <http://www.debka.com/article/21677/>

⁴⁶ Ezt arra az esetre is igaznak tartjuk, ha Izrael és az Egyesült Államok esetleg az iráni atomlétesítmények lebombázása mellett döntene a jövőben.

⁴⁷ Ez a határidőt lerövidülhet, ha Teherán – válaszul az EU szankciókra – már július előtt leállítja az Európába irányuló iráni olajszállításokat. Ld.: Az asztalra csaphat Irán. *Világ gazdaság Online*, 2012. január 26.

<http://www.vg.hu/vallalatok/energia/az-asztalra-csaphat-iran-367548>

⁴⁸ Egyes elemzők szerint ekkora mennyiséget, vagy annak nagy részét – esetleg a jelenleginél alacsonyabb áron – Teherán képes lehet eladni egyéb piacain. Ld.: A Total "értelmetlenül" nem vesz több olajat Irántól. *Portfolio.hu* 2012. január 25.

http://www.portfolio.hu/vallalatok/energia/a_total_ertelmetlenül_nem_vesz_tobb_olajat_irantol.161950.html

⁴⁹ Iran to propose date for nuclear talks via Turkey. *IRAN Independent News Service*, 2012. január 19.

http://www.iranwpd.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=2949:iran-to-propose-date-for-nuclear-talks-via-turkey&Itemid=65

⁵⁰ Senior IAEA Team To Visit Iran from 29 to 31 January 2012. *IAEA Press Release*, 2012. január 23.

<http://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/2012/prn201201.html>